

Vzdej! (časť analýzy ...)

Předmět „DOK“

SEMESTRÁLNÍ PRÁCE

TÉMA: VÝVOJ KLOBOUKŮ (POKRÝVEK HLAVY)

Vypracovala: Michaela Kapláňková

Obsahuje: 9 listů

Ročník: II

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI	
UNIVERZITNÍ KNIHOVNA	
Přir. č.	2130766
Signat.	B15079
Kč	

UNIVERZITNÍ KNIHOVNA
TECHNICKÉ UNIVERZITY V LIBERCI

3146181025

VÝVOJ KLOBOUKŮ (POKRÝVEK HLAVY)

Patří k oděvním doplňkům, které se úzce váže k charakteru oděvu a společně s ním prodělali nejsložitější módní proměny. Pokrytí hlavy znal již starověký Egypt a Antika. V Egyptě mělo pokrytí hlavy symbolický význam. Tradice nosit na hlavě atributy církevní, akademické a jiné hodnosti se udrželi až po naše dny. Starověk vytvořil z pokrývky hlavy předmět ryze estetického charakteru a klobouk tvarově rozčlenil jehlan, polokoule, válec, kužel. V pozdějších dobách se podoba klobouků rozrostla do nepřehledného množství typů jež zejména u žen měly často zcela nefunkční charakter. Dnešní typy dámských klobouků dávají přednost pravidelnému zdobení a spojují esteticko módní požadavky s praktickými hledisky ochrany hlavy. Také jiné pokrývky hlavy, jako čepice, kapuce, barety, šátky, turbany a další, vynikají v současné době rozmanitostí tvarů, barev a materiálů.

Antika znala převážně účelové pokrývky hlavy. Výjimku tvořili válečné přilbice, jež měli vedle ochrany před nepřítelem symbolizovat zmužilost. Tehdy se stávají klobouky převážně ozdobou a luxusním předmětem. Lidé je zdobily péry, kožešinou i stuhami, ti nejbohatší perlami i diamanty.

Jaké ceny byli v některých dobách vydávány za pokrývky hlavy, můžeme se nejspíš dovědět z výroků duchovních. V 15. století vypadala ozdoba hlavy ženy strojící se podle módy asi takto (podle augustiniána Gottschalka Hollena)

Na hlavě se umísťují symboly státní a církevní moci nebo akademických a úředních hodností. Koruny měli manifestovat trvalost, pevnost a vznešenost. Papežova tiára vrcholila jedním bodem podobně jako koruny asyrských králů. Klobouk naší současné módy chce být pravidelně ozdobou a ochranným prostředkem zároveň. To platí jak v pánském, tak v dámském odívání.

POKRÝVKY HLAVY:

Čelenka: ozdoba hlavy, kovový pásek nebo věnec, zdobený ornamentem nebo živými květy, známý už ve středověku. Nosí se dodnes při lidových svatebních obřadech. Čelenka nevěsty je většinou zdobena stuhami, perlami, drahokamy nebo barevnými penízky.

Diadení: ozdoba hlavy ve tvaru pásku z drahého kovu, uprostřed čela vybíhající do špičky, kde je většinou zasazen drahokami. Původem patří do Orientu, byl odznakem důstojnosti po celý starověk. Odtud ho převzala ženská móda jako ozdobu hlavy pro slavnostní příležitosti.

Ferroniére: páska přes čelo s drahokamem uprostřed. Byla pojmenována podle „Belle Ferroniére“ milenky tuto ozdobu na známém obraze Leonarda da Vinci. Do módy přišla znovu v době biedermeieru.

Fillet: kovová obroučka, přidržující vlasy na temeni. Nosili ji muži i žena již v době antiky, v době renesance bývá zdobena i obtáčena stuhami a šperky.

Hřeben: bývá zhotoven z rohoviny, slonové kosti, dřeva, kovu a umělých hmot. První nálezy hřebenu v Evropě jsou z mladší doby kamenné. Je to předmět nejen účelový, ale ozdobný.

Sítka na vlasy: pytlík na vlasy používaný k páns. Účesu v době vlády Ludvíka XIV. Dlouhé vlasy se vkládaly do dlouhého pytlíku z taftu, nahoře zdobené stuhou nebo rozetou. Pytlík chránil oděv před pudrem v účesu a byl pohodlnější než dlouhé rozpuštěné vlasy.

Splendone: páska z látky nebo kůže s ornamentálním dekorem, doplněk účesu řeckých žen. Vpředu širší, dozadu se zužuje.

Spona: do vlasů: čelenka ve tvaru půlměsíce, vykládaná brilianty. Byla slavnostním doplňkem a ozdobou účesu u Řekyň.

Aksamitka: dětská čepička podšitá aksamitem.

Balič: velký šátek k zabalení hlavy přes čepec.

Balzo: turbanovitá italská čapka z 15. až 16. století. Její základ tvořil plech nebo kůže a byla potažena pestrou látkou, nejčastěji hedvábnou.

Baret: měkká plochá pokrývka hlavy rozdílné velikosti, kulatá anebo čtvercová, součást ženské i mužské módy, rozšířená zejména v 15. a 16. století. Často byl zhotovován ze sametu, zdoben výšivkou a péry. V nové době, zejména za romantismu, oblíben umělci, hlavně malíři nazarénského směru.

Baskická čapka: Malá, měkká, kulatá pokrývka hlavy pyrenejského národa Basků, která vešla kolem r.1928 prostřednictvím Francouzů do světové módy. Podnes ji nosí děti a muži jako sportovní čepici.

Barwát: ve středověku malá vycpaná čepička, kterou nosili rytíři, aby zadržovala tlak přilby.

Bela: vysoká selská čepice.

Buřinka: vznikla po r. 1850, v době, kdy přežívá cylindr jako součást vycházkového oděvu, vlastně jako kompromis mezi cylindrem a plstěným kloboukem. Má úzkou rovnou krempu a tuhou kupovitou střechu. Je téměř vždycky černá, jen zřídka šedá. V londýnské čtvrti City tvoří bowler společně s deštníkem typickou součást oděvu.

Byssus: jemný průhledný závoj, kterým Egypťané v době faraónů zahalovali mumie. Zahalovaly se jím také egyptské ženy.

Galotte: (franc.čepička). V předposledním a posledním desetiletí 15. století přichází do módy síťovaně pletený čepec, kryjící vlasy, "později zakrýval jen týl.

Čechel: složité zavinutí hlavy, proti němuž rojil předchůdce Husův kazatel Jan Milič Z Kroměříže. Čechlík snad označoval šátek k otírání potu. Někdy označuje tento pojem i košili.

Čepcová ozdoba: v 15. století bývaly k pánským čepkám připojeny druhy látek, splývající po stranách obličeje na ramena, často zdobené rozstřihováním nebo vrásněmi.

Čepec: objevuje se už od doby středověku, nosí se s mnoha obměnami až do 17. století.

Čepice: jako pokrývka hlavy nejrůznějšího tvaru je velmi stará. Dnes se pod tímto pojmem rozumí, na rozdíl od klobouku, měkce zpracovaná, někdy také vyztužená pokrývka hlavy.

Ěflík: středověká ozdoba. Původně stužka a přilbě, pak přívěsek ke šlojří a k pokrývce hlavy vůbec.

Fez : červená plstěná pokrývka hlavy, oblíbená na Blízkém východě, především v Turecku, v arabských státech, na Kypru, v Albánii a v Řecku. Mužský fez má černý nebo modrý střepec, ženský bývá zdoben zlatem a perlami.

Frygičapka: kuželovitá pokrývka hlavy se špičkou přeloženou dopředu. Původně ji nosili Frýgové, od nichž ji převzali Řekové. V době Francouzské revoluce se stala součástí kobínského oděvu.

Galerus: římská kožená pokrývka hlavy, kterou nosili zejména sedláci a lovci. Podobá se tutulu.

Gugel(gogel):středověká kapuce s límcovou ramenní částí, která se stala módní součástí mužské ozdoby hlavy v druhé polovině 14. století a je typická pro gotickou módní siluetu. Vytlačuje z módy klobouk stává se předchůdcem kukly jeptišek.

Hennin: vysoká kuželovitá dámská pokrývka hlavy. Dvě až tři stopy vysoký kornout z tvrdého papíru nebo škrobeného plátna byl potažen hedvábím či jinými dražšími látkami. Po celé zadní straně henninu, někdy i přes obličej, splýval průhledný závoj, který dosahoval často až k zemi. Byl zaveden kolem r. 1395 I. Bavorskou na burgunském dvoře.

Chaperon: samostatná kapuce, opatřena krátkou pelerínou, vlastně širokým límcem, který zakrýval ramena. Nosili se od konce 12. do 15. století.

Chomůty: v 15. století přezdívkou pro bohaté roušky, lidově roskopy.

Kápě, kukla: nosí se ve 14. a 15. století v Čechách, zakrývá přiléhavě celou hlavu, někdy i krk a část ramen.

Koruna: u Římanů původně vavřínový věnec, který se dával na hlavu zasloužilým osobnostem a zejména vojevůdcům. Obroučka bývá ze zlata, posázená drahokamy a perlami. Její horní část je u králů a nejvyšší šlechty přepásaná oblouky.

Koupací čepec, noční čepec: určené do koupele a na spaní. V letech 1780-1785.

Kruseler: ženská pokrývka hlavy v letech 1340-1430. Objevuje se v různých podobách jako šátek a čepec.

Křídlový čepec (Flügelhaube) . ženský čepec z poloviny 16. století s křídlovými postranními nástavci.

Loktuše: velký šátek, který se vázal na hlavu nebo kladl na ramena.

Pilos, pileus, čepcovitá pokrývka hlavy z kůže, slámy nebo kožešiny, kterou nosili Řekové a Římané.

Přilba: součást výbroje, kovová pokrývka hlavy, která se objevuje už ve starověkých kulturách, její tvar je přizpůsoben nejen své funkci, ale i proměnám módy.

Radib a Raob: starohebrejské ženské závoje. Radib kryl ramena, raob obličej, oči však ponechával nezastřené.

Rouška: také šlojír, feflík, podvika, paučník, pentlík, chrbol, chrbolka, fulfas, fátěl, náčelník, zavička, zavíječka. Tkanina ve tvaru podlouhlého obdélníku, již si ve středověku staré ženy ovíjely hlavu. Ve změnách formách se zachovala v některých lidových krojích až do 19. století. Loubek se jmenoval mosazný drát, který složil podložku pod roušku

Skládací cylindr (*Chapeau, claque, Klapphut*) . Cylindr se sklapovacím mechanismem, vynalezený r. 1835 v Paříži. Podle jména tvůrce často nazýván Gibushut. Do r. 1914 patřila k plesové toaletě muže, ke fraku. V místnosti se nosil zavřený pod paži.

Stuartovský čep: čepcovitá pokrývka hlavy s cípem vybihající do čela. Pojmenován podle skotské královny Marie Stuartovny.

Točenka: mužský čep s cípem, který visí po straně. Nejstarší zmínka o něm je v satirické básni podkoní a žák z konce 14. století.

Toka (*Toque*): baret bez okraje se záhyby na hlavě, patřící k mužskému i ženskému kroji druhé poloviny 16. století. V dámské módě se vrací od 19. století v různých variantách.

Turban: název odvozený z perštiny. Znamená závojový materiál, z něhož Peršané vytvářejí zavínutou pokrývku hlavy. Od nich převzali turban Arabové a jiné orientální národy. Do Evropy se dostal za křížáckých válek. Ve francouzsko-burgundské módě nosí turbany dvorní dámy i páni. Také Sendelbilder je evropskou variantou turbanu podobně renesanční balzo, která se neváže. Rovněž čepce 15. – 16. století často prokazují svoji příbuznost s orientálními vzory. V 17. a 18. století turban z evropské módy mizí, objevuje se teprve v době Napoleonova tažení do Egypta (empirová móda) a znovu v době druhé světové války (1940-1945)

Zavití (*Gebende* nebo *Gebände*, od *binden* = vázati). Typická ženská pokrývka hlavy ve 13. století. (Socha Uty na naumburském dómu.) Sestává z plátěné pásky, která pevně otáčí bradu a hlavu, a z obroučky nad čelem, vytvořené z vyztuženého plátna. Na to bávala často ještě posazena čelenka nebo zoubkovaná koruna.

Závoj: v Čechách ve středověku řada označení: šlojír, feflík, podvika, paučník, pentlík, chrbol, náčelník, fátěl, zavička, fulfas, chrbolka, zavíječka, loktuše. Řídce tkaná, průsvitná hedvábná, bavlněná nebo vlněná tkanina, kterou nosí ženy jednak k zakrití obličeje, jednak k ozdobě hlavy. Původně však tvořila součást obleku a sloužila k zahalení celého těla. Závoje vznikly pravděpodobně v Orientě, kde se udržely do nové doby. V zemích Středního východu si ženy zastíraly poměrně hustým závojem obličej nejen na ulici, ale i doma v přítomnosti cizinců. V Egyptě se ženy halily do jemných závojů zvaných byssus. Z malé Asie nebo z Egypta se závoje dostaly do Řecka; bohatě a umně řasené řecké závoje nekryly obličej, byly vlastně součástí oblečení. V době římských císařů byly závoje (zv. *flammeum* a *recinium*) oblíbenou ozdobou. Od 4. století je bílý závoj-symbol čistoty, naopak černý závoj symbol smutku. V 10. a 11. století se ve Francii a v Německu nosily závojovité šátky, které kryly i ramena. Na burgunském dvoře ve 14. a 15. století panoval úplný kult závojů: ženy je nosily připevněné na henninu, muži na kloboucích. V 16. století mizí závoje spolu s čepci, jen Španělky nosí černou krajkovou mantilu. Od počátku 19. století se objevují závoje tylové, které zůstávají i v moderní době doplňkem slavnostních šatů, zvláště svatebních. Zvlášť moderní byly závoje koncem 19. a počátkem 20. století až do první světové války.

KLOBOUKY:

Canotier: (franc. Veslař). Tuhý oválný klobouk s plochou střechou a rovnou krempou, který přišel do pánské módy kolem r. 1900. Brzy byl přijat i ženami. Pro některé filmové herce se stal neoddělitelnou rekvizitou.

Cylindr: („vysoký klobouk“). U ž v 15. století tvoří součást oděvu, oblíbený zejména ve španělské módě. Jeho běžné použití však zavedli Angličané až nedlouho před Francouzskou revolucí, kdy se stal frak den ím oděvem a cylindr jeho součástí. Od té doby změnil výšku, tvar i barvu, empír, *biedermeier* měl v oblibě barevný, zejména světle šedý.

Chapeau-bonnet: označení pro dámské klobouky, které přišly do módy na konci 18. století, většinou bohatě zdobené. Vypadají jako čepce, přes něž se nosily často závoje, zavázané pod bradou.

Kalabreser: plstěný klobouk se širokou střechou a špičatou hlavou, který původně nosili kalabrijské republikáni v dob ě kolem r. 1848.

Kapotek: malý, vysoký posazený dámský klobouk, rozšířený kolem r. 1850.

Kastorový klobouk: plstěný klobouk, zpracovaný ne vždycky z bobřího vlasu, obvyklý především v 18. století.

Klobouk á l'andromane: pánský dvojrohý klobouk se špičkami do stran, který se nosil před Revolucí.

Kovbojský klobouk: široký klobouk hlídačů stád hovězího dobytka na západě S pojených států.

Kukaňovitý klobouk: čepcovitý klobouk dámský a dívčí z doby *biedermeieru*, často slaměný, s širší krempou, rámující obličej. Do dámské módy se dostal prostřednictvím divadla, kde se objevuje jako rekvizita kolem r. 1800.

Paví klobouk: ve 14. století úzký mužský klobouk s vysokou hlavou, okraj je vzadu zvednutý, dopředu se rozšiřuje a trčí daleko před čelem. Je často hustě pošíty pavími pery.

Patasos: součást řeckého cestovního oděvu. Klobouk s plochou hlavou a plochou krempou, zavěšený na řemenu na zádech.

Pěřová ozdoba: na přelomu 17. a 18. století lem z peří na okraji třírohého klobouku.

Slaměný klobouk: byl známý už ve starověku. Slaměné klobouky, které zůstaly v Německu a ve Francii ochranou, používanou hlavně sedláky proti slunci až do 16. století, nosili už Frankové v 9. a 10. století.

Smuteční manžeta: ozdoba ženského klobouku z počátku 20. století, sestávající ze svazovaného a nakadeřeného pštrosího peří.

Sombrero: slaměný klobouk se širokou krempou.

Širák á la Rubens, á la Rembrandt: velký plstěný klobouk, rozšířený v 16. století zejména v Nizozemí. Své jméno dostal podle četných Rubensových a Rembrandtových obrazů, kde je s oblibou zobrazován.

Třírohý klobouk: klobouk s krempou stlačenou do tří rohů, který se za Ludvíka XIV. stal součástí pánské módy. Koncem 18. století se vytlačil klobouk dvourohý.

Wellingtonův klobouk: dvojrohý klobouk z počátku 19. století, nazvaný podle anglického vojevůdce. Nosil se špičkou dopředu a dozadu.

KLOBOUKY (POKRÝVKY HLAVY) V URČITÝCH OBDOBÍ

STAROVĚK:

Odívání starověkého Egypta: vznešenější ženy si zdobily účes čelenkami, lotosovými květy, a ty nejvznešenější manželky faraónů-nosily jako odznak své moci složité překrásně zdobené přilbice. Stejně složité symboly moci najdeme na hlavách faraónů a bohů.

Odívání starověkého Řecka: muži při sportu přidržovali účes stužky a čelenky. Před sluncem se chránili širokým slaměným kloboukem nebo čapkou kuželovitého tvaru. Ženy nepotřebovaly dlouho žádnou pokrývku hlavy. Čelenky, stužky, vínky a hřebeny byly nejen ozdobou, ale i podpěrou těžkého a složitého účesu.

Odívání starověkého Říma: k úpravě hlavy ženy používaly spony, kartáče, hřebeny, jehlice, sítky na vlasy, zrcátka.

STŘEDOVĚK:

Odívání byzantské:

Odívání románské: ve středověku se vdaná žena od svobodné dívky odlišovala úpravou hlavy. Vdané ženy nosily vlasy zakryté šátkem nebo závojem. Svobodné dívky nosily nezakryté vlasy. Bohaté dívky používaly jako ozdob obroučky a čelenky, právě tak jako bohaté ženy zaměnily prostou roušku za jemný závoj půvabně rašený kolem hlavy.

Odívání gotické:

Raná gotika: vdaná žena zakrývala hlavu rouškou z jemného plátna, která půvabně rámovala obličej a zahalovala i krk. Koncem 14. století se rozšířilo nošení čepců špičatých tvarů, z nichž splýval u vznešených dam dlouhý závoj.

Pozdní gotika: vdané ženy musely nadále ukrývat vlasy pod šátky a čepce. Půvabné „zavinutí“ hlavy se skládalo z několika překládaných tenounkých šátků, čepce měly nejrůznější tvary. Největší oblibu získal homolovitý čepce zvaný hennin. Zavedla ho Isabela Bavorská na burgunském dvoře.

NOVOVĚK:

Odívání renesanční:

Itálie: prameny vlasů se proplétaly stuhami, květinami, šperky. U vdaných žen se pokrývka hlavy zmenšuje, jen ozdoba-měkký tvárný baret zdobeným peřím byl typickým hlavně pro florenskou módu.

Odívání barokové: rozměrné klobouky s péřovou ozdobou se nosily většinou pod paží, aby nepoškodily složitou úpravu paruky. Obliba třírohých klobouků bohatě zdobených portami, se udržela téměř sto let.

Odívání rokokové: nosil se třírohý klobouk, byl součástí uniformy, nosí se i nadále k civilnímu oblečení.

PŘEHLED ODĚVNÍCH SMĚRŮ 19. STOLETÍ:

Empír: vlasy spoutané do ozdobné sít'ky. Nosily se nízké a podlouhlé čepce upevněné stužkami pod bradou i čepcovité klobouky, vpředu s výrazně protaženým okrajem. Ozdobu tvořily stuhy, plisované pruhy tkanin, krajky, umělé květiny. Večerní toalety doplňoval turban zdobený peřím. Muži: k fraku se nosil cylindr.

Biedermeier – romantismus: účesy zdobily hřebínky, stuhy a umělé květiny.

Nosily se klobouky: kukaňovitý zapraven květinami, stuhami a volánky. K fraku patřil doplněk cylindr. Biedermeier si liboval v barevných cylindrech. Cylindr se mohl sklapnout a nosit pod paží.

Druhá polovina 19. století: mužská pokrývka hlavy: cylindr, vedle něho přecházela do módy buřinka černé barvy. Měla úzkou rovnou krempu a tuhou kupovitou střechu. Ženská pokrývka hlavy: malé kloboučky s pery.

Secese: široké klobouky hýřily peřím, umělými květinami, krajkou a stuhami.

VÝVOJOVÉ TENDENCE V ODÍVÁNÍ 20. STOLETÍ:

20. a 30. léta: klobouk je rovněž ovlivněn mužskou módou. Je úzký a vysoký jako pánský klobouk, nebo má tvar helmy. Jeho okraj byl často sklopen hluboce do očí. (kšiltovky)

Odívání po druhé světové válce: klobouk plní pouze praktickou funkci. Mladé ženy nosí klobouk jen zřídka.